

ดอกไม้ใบวรรณคดีไทย ๑๘

โดย ชักกลอน หน 27

ชื่อ แฉง

แต่ดอดเดี่ยวเดี่ยว ไปบันไดฉลุ
ต่างเพลีนพิศเพิงพารุกษาเจ้า
ฉีกฉันทน์แฉงแทงทวยกรดยกัณฑ์กรรา
ไมกแมงเม่า ไม้งอกขลุ่ยกลิตา
วรรณคดี : นิราศเมื่องเพชร
ผู้ประพันธ์ : อุทิศฤทธิ์

จะแจกแจง แมกไม้ ในวรรณคดี
ไม้ที่มี คุณค่า ทางยาได้
ไม้ใกล้สูญ สรรพคุณ สมุนไพร
ควรใส่ใจ ปกป้องไว้ ให้เยาวชน

ชื่อลาติน *Maerua siamensis*(Kutz)pax

Familyจำแนก Capparaceae

หรืออีกชื่อ Cappararidaceae

ไม้นี้มี ถิ่นกำเนิด เกิดแดนไทย

ชื่อท้องถิ่น ราชสีมา ขานว่า "แกง"
บ้างเรียก"แก้ง" หรือ"แจ้ง" "แจง"ก็ใช่

ไม้ยืนต้น ขนาดเล็ก ไม่ผลัดใบ
แพร่กระจาย ไปเวียดนาม กัมพูชา

เป็นพรรณไม้ ใหญ่ช้า กว่าไม้อื่น
กิ่งก้านยี่น คล้ายร่ม น่าชมหนา
ลำต้นสูง ประมาณ ห้าทวา
แตกกิ่งก้าน สาขา น่าเมียงมอง

เปลือกลำต้น เขียวขุ่น จนเกือบดำ
สะเก็ดตาม ผิวแตก แยกเป็นร่อง
ยอดและดอก ออกรสดี ฝีมื่อดอง
จิ้มแจ่วบอง คล่องลิ้น กลิ่นดีจัง

ขยายพันธุ์ ด้านวิธี เพาะเมล็ด

นักเกษตร ตอนกิ่ง ยิงสะพรั่ง

ขึ้นได้ดี ที่วนา ป่าเต็งรัง

ระดับทะเล ปานกลาง สองร้อยวา

พบขึ้นหนา ป่าละเมาะ ป่าดิบแล้ง

ป่าโปร่งแห้ง ป่าผลัดใบ ไทยทั่วหล้า

ภาคตะวันออก เชียงเหนือ เหลือคณา

ทั่วผืนป่า ภาคเหนือ เจือต้นแจง

ต้นแจงมี ใบประกอบ แบบนิ้วมือ

อยู่ยึกยือ สลับกัน ป็นสีแสง

มีใบย่อย สามใบ กลุ่มใบแจง

ใช้แสดง อุตตาลักษณ์ ประจักษ์จริง

รูปกระสวย ก็มี สีเขียวสม

สุกแล้วสี เหลืองเข้ม เมล็ดกลม

มีให้ชม เดือนกุมภาพันธ์ เมษายน

สรรพคุณ ของแจง แกล้งไว้

สมุนไพรมะขามเทศ มีคุณล้น
ใช้ต้นแฉ่ง ทั้งห้า มาคละปน
จะมีผล ทางยา พราโรครภัย
เปลือกต้นราก และใบ ให้ต้มเดือด
บำรุงเลือด เสริมกำลัง ตาฟางหาย
บำรุงธาตุ บำรุงฟัน ก้นร้อนใน
แก้ตัวร้อน เป็นไข้ กษัยดี
ใช้จับสั้น มาเลเรีย อ่อนเพลียพลัง

โลหิตจาง ปวดหลัง ตั้งเป็นฝี
อัมพฤกษ์ อัมพาต ปัดเป่าดี
แก่นแฉ่งมี ฤทธิ์แย่ง แฉ่งกินฟัน

ปัสสาวะ กระปริดกระปรอย เสื่อมถอยพิษ
ไบยอดผลิต ยาลูกกลอน ถอนพิษบั้น
แก้กษัย ไตพิการ ดีชานสะบั้น
รักษโรคฟัน สายตายาว แบ่งเบาดี

ลำต้นแข็งแรง แปลงเป็น แป้งข้าวหมาก
ไม้หายาก หากหมดไป มิใช่ที่
วงปีเด่น เป็นอุปกรณ์ สอนทฤษฎี
ทำดินปั้น ดั่งดี ทวีเชื้อเพลิง

ปลูกต้นไม้ หลายสิบปี จึงมีป่า
เกิดวนา รักษาดิน ถิ่นเถลิง
อย่าคิดสั้น บั่นต้นไม้ ตายเปิดเปิง
ถิ่นดำเกิง เพลิงมอด ปลอดภัยพราน

จงจัดแจง ไม้แข็งแรง จากใจ
สมุนไพรรักษาโรค หลากหลาย ให้ลือลั่น
ถิ่นสยาม นามประเทือง เรื่องยาโบราณ
จักพลิกผัน ชีวี ดีกว่าเดิม

สถิตย์พันธ์ ธรรมสถิตย์

"แจง"คำนี้ขึ้นต้นคือพรรณไม้
ใช้ความหมาย"ชี้แจง"แถลงไข
ใช้ "แจงถั่วแจงเปี้ย"จนเพี้ยนใจ
"แจง"ไม้ใช้ "clarify"บอกไว้เลย
แต่เป็นไม้ในวรรณคดีศรีสยาม
ทรงตั้งนามชื่อ"แจงแจ้ง"เฉลย
บ้างก็เรียก"ต้นแกงหรือแก้ง"เอย
กิ่งก้านแยกกลายเป็นพุ่มคลุมร่มเงา
ไม้ยืนต้นเห็นได้ไกลไม้ใหญ่มาก
ไม้ปลูกยากขึ้นเองบ้างกลางป่าเขา
ป่าเต็งรังโปร่งแห้งแล้งลำเนา
ป่าดิบเล่าเขาหินปูนเกือบทุกแจง
พบภาคเหนือเห็นมากภาคอีสาน
แต่กิ่งก้านสาขาทำแดดแสง
ในอีสานทุกจังหวัดมักนำ"แกง"
มาจดแจ้งชื่อสถานบ้านตำบล

เขว่าแจงดีพร้อมรูปฟอร์มสวย
ดูเด่นด้วยใช้ธรรมดาไม้่น่าสน
มีประโยชน์ทำยาได้ไม้มงคล
ตัดลำต้นเห็นเส้นวงบ่งอายุปี

สรรพคุณชัดแจ้แจงเนื้อไม้
ทำถ่านได้เผาไฟได้ร้อนจี
ทำผงเชื้อลูกแป้งแจงก็มี
ไม้แจงดีนิยมนำทำดินปั้น

ลำต้นรากหากต้มยารักษาไข้
แก้ร้อนในดีชานทานแล้วพีน
โรคตาฟางร่างกายทรุดสุดจะยีน
ถ้ากล้วกลืนน้ำรากแจงแรงกลับมา

ใบรูปไข่เรียวยาวสีเขียวเข้ม
ใส่เกลือเค็มร่ามะนาอดอาจรักษา
โขลกให้แหลกแยกปั่นลูกกลอนยา
ใช้สีทาฟันทนสวยด้วยขาววาว

ดอกที่ออกเป็นช่ออปลายกิ่ง
ดูสวยยิ่งสีเขียวเอี้ยวอมขาว
นำมาดองเป็น"คั้นส้ม"ผสมเอา
สายตายาวดอกแฉงดองป่องเป็นยา

ผลสดเขียวทรงดีเรียวยริกลม
ผลสุกสมสีเหลืองเรืองเข้มหนา
ไม่อร่อยคนไม่ค่อยจะนำพา
เป็นอาหารที่นกกาได้หากิน

ไม้ยืนต้นแฉงนี้ไม่มีโทษ
ปลูกแฉงไว้ได้ประโยชน์แทบทั้งสิ้น
จะตอนกิ่งหรือล้อมกรอบชอบทุกดิน
แต่ได้ยืนแฉงเรืองมากปลูกยากแท้

ไม้มงคลต้นแฉงนี้มีคุณค่า
เป็นสมุนไพรทำยารักษาแก้
ไม้หายากจงช่วยกันหมั่นดูแล
สมควรแก่อนุรักษ์ไว้ต้นไม้ไทย

จตุพร สุวรรณปากแพรก

จักจําแนก แจกแจง แกล่งไข
ถึงพันธุ้ไม้ ในวรรณคดี ที่โดดเด่น
พืชต้นเดียว ใบเขียวขจี ที่ร่มเย็น
สมบัติเป็น สมุนไพรร ได้ผลดี

ถิ่นกำเนิด เกิดใน ไทยประเทศ
อาณาเขต กระจายพันธุ้ นั้นไปที่
ทั้งเวียดนาม กัมพูชา ประชาชี
ต่างรัฐจัก...มักคุ่นนี้...มีนานนม

ต้นสั้นทัด...มิผลัดใบ...ไม้โตช้า
กิ่งสาขา แขนงมากมาย คล้ายรูปร่ม
ผิวลำต้น เขียวเกือบดำ งามน่าชม
คนนิยม...ใช้ต้มกิน...ทั่วถิ่นไทย

นามเรียกขาน นั้นหนอ ก็หลายชื่อ
แจง แจ้ง หรือ แก้ง แกง สำแดงได้
จัดอยู่ใน...“กุ่ม”วงศ์...น่าสนใจ
พืชเจือจุน เป็นสมุนไพรร ได้ผลดี

ดอกลำตัน..ผลใบ..ใช้ได้หมด

โรคหายหด หมดทุกข์ แสนสุขศรี

“แจง”อำนวย ช่วยเพิ่ม เสริมชีวี

เพื่อให้มี...พลังกาย...ไร้โรค

พฤษภคัมภีร์ กุลเกื้อ เอื้อชาวไทย

พืชตระกูล สมุนไพร มากมายค่า

คุณประโยชน์ โดดเด่น ฤทธิ์เป็นยา

ห่อนจำต้อง...ซื้อหา...ราคาแพง

สรรพคุณ ของ”แจง”สำแดงชัด

ผู้เจนจัด เชี่ยวชาญ อันแจ่มแจ้ง

ท่านอธิบาย..ได้เฉลย..เผยชี้แจง

หลากหลายแหล่ง แลงไข ให้เรียนรู้

หากสนใจ ใฝ่ศึกษา หาเพิ่มเติม

เพื่อสร้างเสริม ปัญญา ถามอาถุ

หรือผู้มี ประสบการณ์ ท่านครู

มากมายอยู่ ทั่วไป ในไทยแลนด์

โกวิท ธีรวิโรจน์

จัดแจงแต่งตัว ทิวร้าง พรางเหมาะสม

เพื่อท่องชม ร่มไม้ ในรายป่า

ทั้งเก็บเห็ด เต็ดกระเจียว เทียวพนา

เจริญตา เจริญใจ หาไต่ปาน

เห็นตะกุ่ม พุ่มไสว ไบเขียวสี

ปานกางร่ม ห่มคลี่ พลีอ่อนหวาน

ต้นแจง แกง แก้ง แห่งพง ดงอีสาน

มาพบพาน ปานสบบมิตร สนิทใจ

ลำต้นเขียว เข้มดำ ลามเปลือกรียบ

แซมสะเก็ด บางเฉียบ เปรียบแก้วใส

แผ่ก้าน สานสามใบประกอบ รอบทิศไป

รูปทรงวิไล คล้ายนิ้ว ลีวลู่ลม

ธันวาคม จนมينا คราผลิดอก

ชูช่อออก เขิงหลั่น นั้นเลอสม

เขียวอมขาว พราวเกสร ภมรชม

กลีบเลี้ยงชม ล่มกลีบดอก พอกเรียงราย

มีเนิ่นนาน พานผล ทั้นเขียวไสว
แล้วแปรไป ให้สีเหลือง เมลืองฉาย
ทรงกลมรี มีเมล็ดเรียง เพียงสามไซร์
ร่วงหล่นไป ขยายแผ่ ดำรงพันธุ์

มากสรรพคุณ คือสมุนไพรรักษา
เพื่อขจัด โรคร้าย ให้หายนั้น
แก่นนำต้ม ต้มลุ่มไข่ ได้โดยพลัน
ระปือลั่น ครั้นนำไป ประคบตัว

ใช้จับสั้น ครั้นตัววาย ใช้ทั้งต้น
ยอดอ่อนปน ชั้นละลาย ใช้อมกลั้ว
ฆ่าเชื้อไว อีกนำไป ชัดฟันมัว
วาววับทั่ว ทุกชี ดีเยี่ยมยวน
ล้าป่าไพร ไกลไกล ใครได้ชม
ดุจรักห่ม ชมภัย ไร้กำสรวล
โปรดถนอม ออมไม้ต้น ให้ทันอวล
ขจึนวล ชวนรักษ์ อย่าหักพง

กุศล คำเพราะ

ต้นแจง หรือ แกง แก้ง แจ้ง มีหลายชื่อ
 ถิ่นกำเนิดคือประเทศไทยนี้
 แต่กระจายพันธุ์ได้หลายประเทศดี
 กัมพูชา เวียดนามก็มีต้นแจงเรา
 เป็นไม้ผลัดใบพบได้เป็นพุ่มเตี้ย
 ความสูงเฉลี่ยสิบเมตรไม่มีเงา
 กิ่งก้านสาขาแตกเป็นร่มเงา
 ขยายพันธุ์โดยเพาะเมล็ดเอาหรือใช้ตอน
 ขึ้นได้ในดินแทบทุกชนิดหนา
 พบได้ในป่า เต็งรัง ดิบแล้งสลอน
 ป่าโปร่งแห้ง เขาหินปูน เป็นลอนลอน
 ความสูงไม่ซับซ้อนศูนย์ถึงสี่ร้อยเมตรประมาณ
 ใบเป็นใบประกอบแบบนิ้วมือเรียงสลับ
 ใบย่อยนับได้สามใบทุกสถาน
 พบน้อยมากสีห้าใบก็เกินการ
 มีหนามแหลมสั้นโคนใบให้ระวัง

ดอกเป็นช่อเชิงหลั่นหรือช่อกระจจะ
ออกได้ระตามชอกใบปลายกิ่งตามที่หวัง
ดอกออกเดือนธันวาคมถึงมีนาคมประดั่ง
แม้จะหวังเห็นจากนี้ไม่มีมา

ผลเป็นรูปทรงกลมรีหรือกระสวย
ผลอ่อนสีเขียวด้วยสุกเหลืองเข้มหนา
ผลมีเมล็ดสองสามเมล็ดนา
ผลออกช่วงกุมภาพันธ์ถึงเมษายน

รากต้มเป็นยาบำรุงร่างกาย
แก้กษัยปวดเมื่อยโลหิตจางได้ผล
แก้ตีชานต้มได้ด้วยทั้งต้น
ทำให้ฟันทนป็นเป็นลูกกลอนสีฟัน

นอกจากนี้มีสรรพคุณมากมาย
แก้ปีศาจวะพิการให้ได้สุขสันต์
แก้ปวดเมื่อยแก้ฟกช้ำสารพัน
คุณสมบัติของแก่นั้นช่างมากมี

อานนท์ สรวิสูตร

ไม้พื้นเมืองของไทยที่ในป่า
พันธุ์นานามากมายหลายแขนง
ชนิดหนึ่งค่าล้นคือต้นแจง
ในป่าแล้งขึ้นได้ไม้พุ่มงาม

ถิ่นกำเนิดในไทยไม้เมืองร้อน
มีมาก่อนในป่าเมืองสยาม
แพร่พันธุ์ไปกัมพูชาและเวียดนาม
ขึ้นได้ตามละเมาะป่าพนาไพร

ไม้โตช้ายืนต้นแตกกิ่งก้าน
แผ่ตระการสุ่มทุมพุ่มสดใส
พบในป่าดิบแล้งป่าผลัดใบ
ปลูกขึ้นได้ใช้เมล็ดกิ่งตอนมา

ใบของแจงรูปไข่โคนปลายสอบ
ส่วนตามขอบเรียบเกลี้ยงแผ่นใบหนา
แตกแขนงข้อใบยาวต้องตา
ก้านใบสั้นมองหาเกือบไม่มี

PLANT BIODIVERSITY PROJECT

ผล

ดอก

ดอก, ผล

ลำต้น

ใบ

ชื่อท้องถิ่น : แจง, แกง, แจ้ง

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Maerua siamensis* (Kurz) Pax

วงศ์ : CAPPARACEAE

Photographer
Wissanurak Sribandit
Camera
Nikon D700

I AM WISSANURAK

แจงออกดอกชอกใบหรือปลายกิ่ง

ดอกย่อยดูงามจริงขจีสี

เขียวอมขาวกลีบเลี้ยงดูงามดี

ขอบดอกมีขนคล้ายไหมให้แบายล

ผลแจงสุกเหลืองเข้มรูปกระสวย

มีเมล็ดอยู่ด้วยภายในผล

กุมภาพันธ์ถึงเดือนเมษายน

เก็บจากต้นใช้เป็นยารักษาภายใน

สรรพคุณนั้นใช้ได้ทุกส่วน
รากใบล้วนไว้โทษประโยชน์หลาย
แก้กษัยปวดเมื่อยช่วยให้สบาย
บำรุงกายลดไข้ใช้มากมี

น้ำต้มแก่นกินแก้ไข้จับสั่น
แก้ปวดฟันขับปัสสาวะรักษาฝี
ต้มยอດอ่อนล้างหน้าสดชื่นดี
ช่วยสตรีหลังคลอดปลอดโรคา

ดอกแจงอ่อนยอດอ่อนนั้นกินได้
นับเป็นพืชสมุนไพรใช้รักษา
ทั้งบำรุงร่างกายและเป็นยา
มีคุณค่าเหลือล้นต้นไม้ไพร

ต้นแจงใหญ่ขึ้นชมดงร่มรื่น
ปลูกในผืนป่าดงพงไพรสันต์
หรือในบ้านใช้ประดับดูสำคัญ
อนุรักษ์แจงนั้นพืชพันธุ์ไทย

อัญชลี ณ เชียงใหม่

